

Csattos Ádám hallgató ember volt, mint a pásztor-emberek általában: egy-két szóval, füttyel eligazította az egész napot. A birka ballagott a tarlón vagy a kakukkfűves domboldalon, Ádám pedig utána. A kutya vakkant néha, a nap süttött, a levegőben pacsirta szólt, s az élet általában szépnek tetszett.

Eleinte fiatal menyecske hordta az ételt Ádám után, később pedig hol az egyik gyerek, hol a másik, mert a gyerekek nőttek, az asszony öregedett, mintha az élet is velük járt volna egyik múltó évből a másikba.

Egyszer csak aztán parancsoló ember lett Ádám-ból. Számadó és magtáros. Persze irigység nélkül nem esett meg ez a kitüntetés, de azt senki nem mondhatta, hogy bárki jobban megérdemelte volna. Ádám rendes ember volt, takarékos nemcsak a maga holmijára, de a gazdájára is.

– Telik a magtárból – mondta Csutoráné, a kanász felesége, akinek köztudomású piszkos nyelve volt, de amikor Ádám – konvencióméréskor – az egész pusztát elött felelősségre vonta, letagadta az egészet.

– Hát csak azért szólok, Treszka – mondta Ádám csendesen –, hogy vigyázz a nyelvedre, mert az urak ugyan azt mondják, asszonyt nem illik megverni, de én nem vagyok úr, s ha még valamit hallok, úgy megverlek, hogy lepedőben visznek haza.

Ettől kezdve aztán csend lett egész addig, amíg az irodában – ami a magtár mellett volt – fel nem törték a vasszekrényt. A szekrényben a sommások fizetése, pár ökör ára, egyszerűen valami 22.000 pengő volt.

A csendőörök napokig jártak-keltek. Mindenkit kihallgattak, de bizony a tetteseknek nyoma veszett. Ádámot többször kihallgatták, hogy nem hallott-e valamit, de Ádám azon az éjszakán éppen nem volt otthon...

– *Éppen azon az éjszakán...* – indult el a pletyka, és ettől kezdve a Duna vize sem mosta le Csattos Ádámról, hogy „része volt a dologban...” És valahányszor szóba került, nem mulasztották el hozzátenni: Csattos Ádám többet tudna róla mondani...

És a gazdagság hírének most már nem tagadhata le senki. Így esett aztán, hogy a három Csattos lány közül kettő hamarosan férjhez ment. A vagyonról persze a vőők is hallottak, és ha most rendes bútort, fehérneműt kaptak is csak, remélték, hogy az öreg halála után szépen marad a takaréokban, bár Ádám erről nem szólt semmit.

– Az én lányaim tisztességes móríngot visznek a házhoz. Pénzt ne számítsatok.

A két vő összenevetett, mosolygott Ádám is. – Hiszen tudjátok, mennyit lotyognak az emberek – az én vagyonomról.

– Persze...

A két nagyobb hát elkerült a háztól, ugyanabba a kisvárosba, és őszintén szólva ők maguk sem tudták, hogy apjuknak tulajdonképpen van-e pénze vagy nincs.

Ebben az időben történt, hogy Csattosné betegeskedni kezdett és hiába volt minden, egy éjszaka megzörgette az ablakot a hideg úr: a Halál.

Ádám csendesen viselte a szomorúságot, bár nagy üresség maradt az asszony után és sokáig sóhajtván ült le, ha legkisebb leánya az asztalhoz szólította: – Egyék édesapám.

– Eszek...

De nemigen evett. Inkább elpipálgatott esténként a búbos mellett és elgondolkozott az élet felett, amely mindig győzedelmeskedik a halálon. Lám ez az Erzsike is... pedig nagyon szerette az anyját, most mégis elmaradozik esténként, ha vízért megy, és múltkor, hogy csendben bejött, daloláson fogta. Anyja halála után alig két hónapra... De azért nem szólt neki. Csak pár nap múlva, amikor megint nagyon elkésett.

– Az a legény, ha jóban jár, bejöhet a házba is.

Így esett, hogy harmadnap este, kicsit esetlenül, de tempós tisztességgel beballagott Ádám elé a pusztá legszegényebb juhászlegénye, Botos Ferkó és annak rendje szerint megkérte Erzsikét.

Ádám bölcs ember volt, nem akadémizálkodott.

– Ismerlek fiam, meg te is ismered engem. Erzsike azt kap, amit a nénejei. Pénzt nem. Erre ne számíts. Nekem ami kis pénzem van, az magamnak kell, s ezenfelül nincs más, mint az a kis járadék lesz, amit az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézettől kapok, mert én hallgattam a szóra és a járulékokat gondosan leróttam.

A juhász büszkén rántott a vállán.

– Nem is kell a pénz. Erre hitemet adom. Nekem csak Erzsike kell. Amit meg a vénasszonyok kotyognak Ádám bátyám pénzes ládájáról, azt tudom, hogy csak az ő levelükben van...

Kezet fogtak, és nemsokára csendben megtartották az esküvőt.

Csattos Ádám pedig egyedül maradt. Három lakodalom és egy temetés emlékei rajzottak körülötte és az üres háznak, ahogy múltak a hetek, mind hűvösebb lett a lélegzete.

Ebben az időben történt, hogy Patai Miska, az egyik vő, komolyan elővette a feleségét.

– Apád egyedül maradt. Nem gondold, hogy jó lenne, ha hozzánk költözne? Idős ember már... akármi történik vele... aztán pénze is van...

Az asszony helyeselte a dolgot, de másnap, ami-

kor megállt a vonat a kisállomáson, hát ki száll le még róla, mint Csapó Pista, a másik vő feleségestől. Miskát a guta kerülgette.

- Hát ti? – kérdezte savanyúan.
- Nem hagyhatjuk apánkat...
- Mi sem...
- Hát majd meglátjuk, kihez húz?
- Meglátjuk.

De mi lesz, ha a harmadikat választja az öreg? – ötlött fel Miskában a gondolat és ettől egyszerre melege lett. Ketten osztózni mégis jobb, mint hárman. Hirtelen megfogta Pista karját.

– Hát sógor, ide hallgass! – és elmondta, amit gondolt. Pista szintén nagy róka volt, és hamar meggyeztek. Két hónapig az egyiknél, két hónapig a másiknál éldegél az öreg Csattos, és az örökség közös. Botos Ferkóék vidéken laknak, mindenük megvan, nekik nincs olyan nagy szükségük a pénzre...

Ádám tehát elbúcsúzott a pusztától, az emberektől, felesége sírjától és városi lakó lett. Két hónapig az egyik lányánál, két hónapig a másiknál. Nem panaszkodhatott. Tenyerükön hordták, vasárnap moziba vitték és szinte vetélkedve keresték a kedvét.

Amikor azonban elmúlt az egy év, és Ádám egészen megfiatalodott, Miska gondolkodni kezdett, és amit gondolt, el is mondta a sógoroknak.

– Ide hallgass sógor. Hogy mink nagyon szeretjük az öreget, az rendben van, hogy költekezőnk érte, ez is rendjén való, de hogy a végén ő temessen el minket – mert egészségesebb, mint mi ketten együttvéve – és valahogy nem lenne okos dolog. Azt se tudjuk, mije van... kire hagyja...

– Meg kell kérdezni! – mondta Pista, és a következő vasárnap kereken előálltak, hogy most már szeretnék tudni, mi van a kis pénzzel.

– Miféle pénzzel?

– Hehehe... nevettek a sógorok –, ami a kasszában volt, most már megmondhatja...

Az öreg Ádám egyszerre komoly lett.

– Csodálom, hogy engem ilyen gazembernek tartottatok. Ami kis megtakarított pénzem van, azt én takarítottam össze és az a kis járadék, amit a Mezőgazdasági Biztosító Intézettől kapok...

– Hagyjuk azt a kódís nyugdíjat – epéskedett Miska –, azon ugyan hideg vizet is keveset kapnak.

– Olyan jól tudod?

– Olyan jól.

– Pedig azt nektek akartam összegyűjteni. A lányaim jól tudják, hogy amikor törvénybe tették a cselédember öregségi biztosítását, én az első voltam, aki pontosan leróttam minden munkában eltöltött hét után a húsz fillért, és nem jártam úgy, mint akárhány, aki kevesebbet rótt le, s ezt rá kellett dolgozni. Hogy aztán én valamivel többet kapok, azt az uraságnak

köszönhetem, aki még többletbiztosítást is tett nekem.

– Tartsa meg! – komorodtak el a sógorok. – Hol a 20.000 pengő? Arról szeretnénk hallani...

Ádám felkelt.

– Bolondok vagytok. Ami van, az nekem kell, ami nincs, az után meg hiába futtok...

– Pedig mi azért vettük ide kendet...

– Hát azon is segíthetünk.

A következő héten Ádám többször ment a postára és vasárnap reggel kiballagott a vasútra. A vonatról Botos Ferkó szállt le, és kampósbotját bal kezébe véve, örömmel rázta meg az apósa kezét.

– Gyütt volna Erzsi is, szívesen, de nem lehetett, mert az éjjel megszaporodtunk...

– No hál'istennek... aztán lány vagy gyerek?

– Gyerök.

– Akkor bemegyünk ide a vasúti kocsmába, mert beszédem van veled.

Ferkó kevés szóból megértett mindent.

Ebéd után aztán összegyűltek a sógorok, Ádám és a két asszony. Ádám nem engedte szóhoz Miskát, aki kapkodva akart mosakodni.

– Hadd el Miska! Tudom, amit tudok, és még hozzászerek valamit, amit ti nem tudtok. Nekem takarékbán van 1000 pengőm, egész életem megtakarított pénze. Ez Ferkóé lesz, mivel úgy látom, ők is temetnek majd el engem... aztán övék lesz a nyugdíjam is, amit ti annyira lenéztek, mert nem tudjátok, milyen kincs az egy öreg cselédembernek. Azt csinálnak vele, amit akarnak.

– Én nem fogadom el – mondta Ferkó.. – Hitem adtam, hogy nekem pénz nem kell, de ha a lányom nevére takarékbá kerül...

– Iszen azt mondtad, fiad lett...

– De lesz majd lány is!

– Nekem úgyis jó! – mondta Ádám –, és most búcsúzzunk el békességgel.

*

Csattos Ádám beköltözött a birkaól melletti lakásba és észre sem vette, hogy repül el felette az idő. Ha otthon volt, lába körül az unokák játszottak, ha pedig Ferkó helyett kihajtott, elgondolkodva ballagott a nyáj után és úgy érezte, érdemes volt élni. A magas égen pufók felhők úsztak, a kolomp lágyan harangozott a birkanépnek, és Ádám arra gondolt, hogy holnap kapja meg a nyugdíját, s ezzel megint gyűlik a kis Erzsi hozománya.

Lassan lépkedett a falka után, mosolygott magában, aztán intett a pulinak, hogy a delelő felé fordítsa a birkákat, mert szokatlanul fáradt máma...

Akkor is mosolygott, amikor Ferkó este megtalálta. Mintha aludt volna. Mellette ült a puli, körülötte a birkák és őrizték a halott számadójukat.

Temetése után behívta Ferkó sógorait a belső szobába, de behívta a jegyző urat is.

– Minek ide idegen? – súgta Miska.

– Apánk neki mondta meg tanúk előtt, hogy mint akarja az osztozkodást.

A jegyző ezer pengőt adott át Ferkónak. A temetést az uraság vállalta, a kis Boros Erzsire pedig 1700 pengő jutott.

Pista sógor úgy nézett Miskára, mint a kígyó a békára. – Azt mondtad, hogy kódis nyugdíj, amiért hideg vizet se lehetne eleget kapni... Hát most szeretném, ha ennyi ára hideg víz lenne itt, hogy megmárt-hatnálak benne!

Még hazafelé is ezen mérgelődtek. Pedig ragyogó szép nyár volt. Az égen hamvas bárányszerű felhők ballagtak és utánuk egy nagyobb felhőben mintha az elmúlt öreg pásztor legeltette volna a magasságok fehér nyáját.

(1944)

*

(Hangya Naptár, 1944. XVI. évfolyama) Fekete István író Bibliográfiájának lelkes kutatója, Horváth József közleménye szerint az elbeszélés írógéppel írt változatát az ajkai Városi Múzeumban őrzik. A szerző úgy tudja, hogy a Biztosítási Naptárban (1942) jelent meg először és elbeszéléskötetben még nem jelent meg.